

„ASACHI“

REVISTA ȘTIINȚIFICA LITERARA

Comitetul de Redacțiune: Dr D. Cantimir, I. Negre. Gri-gore N. Lazu, C. Hogaș, P. Antonescu, N. Juravschi G. Boteanu și Em. Halunga. Cu colaborarea membrilor Societății Asachi

Reflecțiuni asupra mizeriilor populațiunii noastre rurale. Cauzele. Mijloace de îndreptare.

Când cineva ie condeiu pentru a desplînge, a a descrie și a arăta mizeriile populațiunii rurale, agricole sau sătene, sub toate raporturile, starile, îndată, opresorii, mai marii norodului, interesați de a se folosi din astă stare de mizerie și decădere, posesorii forții materiale sau deținatorii distinelor poporului, încep a striga: *nihilism, socialism, anarchie, atentare la resturnarea ordinii în stat, la desființarea instituțiunelor țerei, a sistemului dominant de organizare, și câte-mai câte de aceste vorbe late si pline de fum!* Dacă omul care are convingere de starea bună sau rea, a omenirei, în genere, și a colectivitaților, în parte, s'ar opri de a-și spune vederile, părerile sale, de frica amenințării sau de gura lumii că combate organizațiunile esistente ale diverselor țerei, acel om nu are nici principii, nici convingere nici crede în progres.

Progresul este infinit; omenirea, de la aparițiune,

muncește neconținut pe acest câmp, și va munci, înlesnind din ce în ce mijlocele de existență și comoditate, nu numai a omeneirii, dar chiar și a celor-alte ființe organice.

Când fie-care s'ar ocupa și ar lucra mai mult pentru găsirea mijloacelor de înlesnire, ușurare și comoditate a vieții omenești, sub toate raporturile, când și munca și bunurile s'ar repartiza, în așa mod, ca fie-care să se bucure în un raport proporțional cu munca, cu capitalul, ca nu, unul să înnoate în fericire și cel-alt în mizerie; ca nu, unul să fie robul muncii iar cel alt stăpînul averii, cu toată lenea lui, adesea-ori: atunci și suferințele vieții omenești s'ar mai egala și ar fi mai puțin simțite; încetate însă nici o-dată, căci viața omenească, este o serie ne întreruptă de luptă și muncă.

Ved că mă abat de la subiect și parecă aud un glas șuerând pe la urechi „*vrei să faci politică*“ Nu mi este acesta scopul, de și în un stat constituțional toți au dreptul de a face politică, ba este și o datorie cetățenească, însă în acest caz, fie-care cetățean, trebuie să aibă oare-care măsură de cultură, lumină și conștiință dezvoltată, ca să știe ce trebui să facă și cum să facă. Nenorocire totuși că, sunt câte odată situațiuni atât de bolnave, și organizații atât de șubrede și incompatibile cu starea de dezvoltare a poporului, în cât toți fac politica „și cei ce știu și cei ce nu știu“ toți strigă că „*luptă pentru patrie, pentru binele și fericirea poporului*“ lupta este așa de mare, așa de aprinsă, în cât câte

o-dată cade în anarhie. Și cine ese fericit din aceste situațiuni? *Căți-va!* Dar poporul? *plătește gloaba!*

O! Te meri! Te spării! când veđi tineri alergând în dreapta, în stânga, cu parul vâlvoi, cu ochi aprinși, declamând ca un Cicerone, ca un Demostene: *Patrie, draptate, egalitate, fericirea poporului!* Și la urmă? *Un os mai mult de ros...* iar poporul *plătește și fața și căptușala.*

Numai lucrând, fie-care în ramura ocupației sale, căutând a o îndeplini cu sântenie; numai luptând pe un tărîm de principii și convingeri, iar nu ca înregimentați sau ca căpătuți, putem dar lupta cu succes și folos pentru binele omenirii suferinde.

La noi, dreptul cetățeanului de aface politică, pentru unii este părăsit cu totul, este ceva indefe-rent, iar pentru alții, este pogorît de la marea lui însemnătate, la o stare și aplicație cu totul materială și personală; așa că, aceștia toți, de jos până sus, nu fac de cât politică, da, politică personală și materială; pe când interesele vitale sunt neglijate, îndeplinirea datoriilor dată uitărei, meritul, activitatea și zelul deconsidrate, suferințele țerei neobservate: *o asemenea stare nu poate să producă de cât rău;* acest rău devine mai simțit pentru populația sateană, căci ea duce toate greutățile și ea dă mâncare, miere, existență și albinelor și trîntorilor!

. * .

Lăsând digresiunile, să vin la subiectul meu.

Născut și crescut în sinul pogorului agricol, a-

vënd o experiență căpătată și din viața de plugar și din viața de funcționar și profesor, vin a face ore-care reflecțiuni asupra; *mizeriilor populațiunii noastre rurale*; a le desplînge, a le descrie, a le descoperi și arăta prin publicitate, pentru a atrage atențiunea tuturor acelor ce se ocupă cu căutarea mijloacelor de îmbunătățire a populațiunii noastre agricole. Știu că este mare bine a aduce medicamente la starea suferindă a populației țerei noastre; mă voiü mîngîie dacă, prin aceste reflecții, voiü aduce vr'un remediu, macar la vre-una din ranele sale. Datoria 'm cere aceasta ca fiu al poporului.

Dacă observăm clasele societăței noastre, după ramurile de ocupațiune, videm că clasa cea mai numeroasă, care formeză marea majoritate a poporului Român, este populațiunea rurală sau agricolă. Ea este și elementul cel mai curat, mai viguros și mai muncitoriu, al poporului Român; ea contribuie în genere, cu partea cea mai mare la susținerea sarcinilor statului, sub toate nevoile și raporturile. Ar resulta că-și beneficiile, ce statul este datoriu să deie cetățenilor în schimb, să fie proporționale, dacă nu mai mari, cătră populația rurală, însă nu este așa; aci nedreptatea este foarte mare; în adevăr totul este relativ în astă lume, dar în acest caz relativul cătră populația agricolă, la noi, este preu nedrept, este mai puțin de cât relativ, *este ceva ca de milă*.

Toți cetățenii, toate localitățile, toate orașele și su-

tele, trebui în un stat, se beneficieze, de instituțiuni bine-făcătoare, în mod relativ și proporțional dacă nu egal; dar populația noastră sătănă, nu beneficiază nici în mod relativ, după cum vom vede din șirul acestor reflecțiuni: din această cauză rezare strigătul de nemulțemire a populațiunelor rurale, și aci, zac cauzele mizeriei sale.

Numai călătorind des prin satele noastre, studiind starea și vieța poporului agricol, sub toate condițiunile, putem a ne pătrunde și de adevărată lui situațiune și de cauzele cari contribui la o stare bună sau rea. Pentru acel care n'a trăit nici trăește în mijlocul populației noastre agricole, pentru acel care n'a călătorit prin satele noastre, n'a observat și studiat starea și modul vieței sătenilor noștri, pentru unul ca acela, starea de mizerie a populațiunelor rurale, este necunoscută, și ori-ce declamă, ori-ce lege sau reformă propune sunt departe de adevăr sau de a pute îndrepta o stare greșită, o stare mizeră, necunoscând cauzele: aci este greșala mai a tuturor legiuitorilor și reformatorilor noștri; îi fac legi și reforme, fără să cunoscă starea poporului, fără să cunoscă nevoile lui; îi uită că numai acele legi și reforme sunt bune cari sunt isvorite din nevoile poporului, cari sunt rezamate pe adevărata stare a poporului, și cari țin samă de diversele trebuinți și nevoi ale lui. Cei ce locuesc în palate, cei ce n'au eșit din falșa fericire a orașelor, cei ce n'au studiet starea poporului, nevoile lui, spiritul și plecările lui, nu vor pute produce nici-odată legi și reforme sa-

lutare, vindecătoare suferinților, ranelor, mizeriilor populațiunii noastre.

Ved că iarăși m'am alunecat cu firea, ved că iarăși alung câmpii, și nu intru în cestiune. Parcă sunt un răzeș, ce caută cearta cu luminarea și nu mă mărginește la pricina sa, la durerea sa.

Trebui dar, să scap pe lector de acest chin, de a tot aștepta să zic ceia-ce mi-am propus, și să-î spun mai curând, fără a mai îndruga altele.

Vin dar la cestiune: *mizeriile populațiunii noastre rurale. Cauzele . Mijloace de îndreptare.*

Dacă trăești în sate sau călătorești prin ele sau studiezi cu de amănuntul vieța populațiunii rurale, te lovești de atâtea mizerii, în cât te întrebi: populația rurală, aceste ființi umane sau ființi raționale, sunt predeterminate la astă sôrtă sau reutatea și despotismul le au adus și le ține în astă stare? Vom vide. Dar ce înțelegem prin zicerea „*mizeriile populațiunii rurale*“?

Iată ce înțelegem: o totală lipsă de cultură și dezvoltare a facultăților intelectuale, cu alte cuvinte: lipsa de carte, de știință; starea morală decăzută, cu alte vorbe: lipsa de ași cunoaste datoriee și drepturile sale, lipsa de a ști ceia ce este virtute și ce vitiu; o stare fizică din cele mai bolnăvicioasă; o stare materială din cele mai sărăce, mai lipsite c'un cuvint: omul redus la o condițiune și traiu ca și animalul; o stare dobitocească!

Vom face o dezvoltare, o reflecțiune, amănunțită asupra tuturor acestor materii, asupra cauzelor ce produc mizeria populațiunilor noastre precum și asupra unor mijloace de vindecare.

N'am pretențiunea că reflecțiunile mele vor desvăli tot réul, vor propune tóte mijloacele, tóte medicamentele de tămăduire, dar am convingerea, că voiú descoperi, desfășura o mare parte a reului, că voiú arăta pre cât posibil, cauzele acestor mizerii, că voiú indica, după putință și știință, oare-care mijlóce și că voiú contribui și eu, macar cu un tenchi, la cunoșterea mijloacelor de ușurare a suferințelor populațiunei noastre sătene

Multe sunt relele ce bîntue populațiunea noastră rurală, multe sunt cauzele, ce produc starea sa de mizerie și decădere. Vom trata pe tóte după cât puterile, capacitate ne vor ajuta.

II.

Care este cea întâi cauză a mizeriilor populațiunei noastre rurale?

Prima și principala cauză a mizeriilor populațiunei noastre agricole, cauza din care decurg și cele alte este: *lipsa de cultură, de dezvoltare și luminare a facultăților intelectuale, lipsa de creștere îngrijită, cu alte cuvinte: lipsa de carte și educație.*

Aceasta este fórté adevărat; cartea, adică posibilitatea de a ceti, a șcrie, a calcula, a cunoaște tot ce se pitrece împregiurul nostru, a ne cunoaște drepturile și datoriele noastre, a ști cum să le esercităm și apărăm, a ni forma moravurile și caracterile a cunoaște menirea și destinația omului în societate. și omenire, sunt condițiile, însușirile cele mai neapărate orî cărui om pentru a ști cine suntem, care sunt

drepturile și datoriile noastre în societate, și cum trebui să trăim: numai cultura, știința, dezvoltarea, creșterea îngrijită și raționată spune omului că este om, că este egal cu toți semenii săi; îi spun cărțile sunt drepturile și datoriile lui; numai cartea, spune omului că este om; fără carte omul este ca și un animal, spus la înșalarea tuturor, omul fără carte, este ca orbul ce-l poartă alții de mână, și dacă aceștia vor fi răi și vicleni, vor ține pe orb ca instrument, ca mașină de lucru, și când nu le va mai trebui sau îl vor crede netrebnic, îl vor conduce în o ripă.

Și de unde această importanță și necesitate a științei de carte?

Din aceia că societățile, statele sunt așa fel organizate, relațiile lor așa de legate și necesare a se cunoaște; viața trecută așa de trebuitoare a se ști pentru viața prezentă, și cea prezentă pentru cea viitoare, în cât toate acestea, nu se pot ști fără carte, acel mijloc neprețuit și nemuritoriu, pentru înțelegerea oamenilor între dînșii și pentru cunoașterea întregii activități a omenirii trecute și prezente: *cartea și creșterea formează pe om și-i arată menirea sa în această lume, în această vale a plîngerei, în această luptă perpetue pentru existență.*

Se va obiecta însă că n'am dreptate, că sunt greșit, că sunt pretențios, căci și poporului rural s'a dat școle, institute de luminare și creștere.

Da. Însă ș'aci s'a urmat tot sistemul aristocratic, tot sistemul celui mai tare și mai mare: ora-

șelor s'a dat totul iară satelor numai ce a trecut printre degete.

Dacă am ține compt de populațiunea orașelor noastre, dacă am calcula ca mai mult de jumătate este străină, ebraică, am vide că orașelor li s'au dat scoale în un raport mult mai mare de cât satelor, ba li s'au dat încă case bune, fie-care școlă are câte trei și patru institutori, unde adesa, o clasă nu numără de cât pîna la 20 copii; salare satisfăcătoare și alte avantaje.

Ce s'au dat satelor?

La o comună, adesa compusă din 3—6 sate, și cu o populație între 300—600 familii, abia statul a dat câte o școală iar la unele nici una.

Și cum este școala săteană, în cele mai multe locuri, ca să nu zicem în genere?

Ca clădire, mai în genere, o casă asemenea unui cotet: strimptă, umedă, întunecată, josită, fără dușame, friguroasă, lipsită în genere de însușirile igienice, în o complectă sărăcie și mizerie sub raportul obiectelor trebuitoră unei scoale; la cele mai multe scoale nu se află de cât o tabelă, o masă, un scaun, o hartă și alta nimic; ca mijloace, școlă nu are adesa nici rîndaș, nici cu ce să cumpere macar cridă: aceste localeucid sănătatea copiilor, făcându'i orbi, miopi, gheboși, reumatismetici, oftigoși și dispuși la o mulțime de bôle ca rezultat al mediului în care trăesc, iar lipsa materialurilor de clas și acelor de studiu impiedică o învățetura bine formată, bine dezvoltată, produce des-

gust, greutate și indiferență, în cât adesea îți vine se zici; nenorocit este omul fără învățetură, înă neces rău, această boală are o suferință, fără durero fizică, pe când bólele corporale, fizice, capatate de copil de la mediul în care trăesc, produc suferinți corporale, care dor, așa, că adese ori zic că, de cât să-î nenorocim pe copii fizicament, ca să-î învățem carte, crescându'î în așa cotețe și bordei, mai bine să-î lăsăm ignoranți, căci, cel puțin, fiind sănătoși trupește, vor pute munci și trăi în lume. Știu că este grozav acésta.....

Ca învățetoriu, am dat scoalei rurale un singur om; el trebui să învețe și să crească 40—80 copii, băeți și fete; să le predee materia de studiu a patru clase, espus la tóte greutateșle și mizeriile mediului în care se afla scóla.

Ca remunerariu, i-am dat 60 pîna la 90 lei; apoi observarea și privigherea locuitorilor, notarului, primarului, suprefectului, prefectului, revisorului plus adese persecuția acestora; lipsit de locuință, lipsit de mijloacele unui traiu mai bun, lipsit de mediul său conviețuirea cu oamenii științei.

Cutreerați comunele noastre, vizitați scoalele, veți vide majoritatea copiilor: *saraci lipiți pămîntului*. Nici un mijloc, nici un ajutoriu de a li se cumpara macar o carte.

Ca sacrificiul materiale se cheltuește, spre exemplu pentru instrucțiunea rurală, din întreg județul Neamț, 33480 lei anual; statul unui gimnaziu, unei singure scóle, egal cu statul tuturor scoalelor rurale necesare

În 345 de sate, din un județ, iar în raport cu întreaga țară, cifra pentru scoalele rurale este 1,800,000 lei mai egală cu statul celor două universități!

Pentru instrucțiunile primară și secundară a orașelor, sacrificăm, cheltuim fără măsură, fără scrupul; așa li dăm școle în raport cu numărul populației le dăm învățători bine plătiți, le dăm ca locuințe, palate; numai anul trecut s'a votat clădiri de vr'o *șase milioane lei*, pentru scoale de prin orașe, pe când pentru scoalele rurale nu s'au votat macar zece mii lei, să se clădească o școală rurală model; copiii din orașe au școalele la pragul usei, pe când cei din sate, abia au o școală la 3—6 sate, așa că merg chilometri pînă la dînsa, iar starea igienică a școlii în cele mai multe locuri este umedă, strimptă, joasă, întunecoasă, cu lut pe jos, două trei lațe ca bănci, o masă, o tabelă: toate în stare grosieră, primitivă!!.

(Va urma)

I. Negre.

- SUNT MEMBRU REDACTOR

(No. 5).

Ce frig e la Caluga! Ce climă, ce natură!
En tremur totă ziua și clămpănesc din gură,
Intocmai ca o barză din locuri depărtate,
Ce vine'n țari streine și 'și dă ciocul pe spate.
Am auzit c'acilea adesa se găsesse
Fosile și schelete, și oșe mari de pește,
De urși și câni, și bivoli, de boi, și mastodonți,
Și urne de piciere, d'o rasă de pahonți,
Ce au trăit odată, având un rol, un scop,
Pe când nu se vărsase în lume alt potop.
Dar de o lună-aproape u'am intilnit un om,
Nici drumuri nici potecă, nici urma unui pom,
Pe care-a mea privire, să pôtă-a se opri,
Să am și eu ce spune că am vădut aci.
Atâta pot s'asigur c'acii nu e de stat,
Că nas, urechi, picioare, simț că mia degerat.
C'Adam și Eva n'au fost o zi în acest raiu,
Căci căpatau de sigur un cronic guturaiu.

În casă e un aer ciudat și displăcut,
Un aer ce mă face mereu ca să strănut;
Căci masă, sfeșnic, scaun, aci tot e de pele,
Și zeu că nu miróse de loc a micșunele.
Mă rog poftim acilea de fă literatură,
Când trebuie căciula so'ndeși până la gură
Când nimeni n'are voe aci să se'n căldescă.

Nici Sorele pe ceruri ori când ca să zimbescă.
 Aci lână și stele s'ascund pe cât ce pot
 De frică să nu facă *Na Sibir un pahot* ;
 Și dacă ore cine de frig se tânguesce,
 Cu câteva gârbace, regimul încâldsece.
 Cuteză dar de spune că'n țara lor frumoasă,
 Tu cauți o copită d'o liară curioasă,
 Căți place mult știuța, că ești un Asachist,
 De vrei s'auți îndată *A ti ist chihilist*.
 Ș'apoi numai cu-atâta să poți să fii plătit,
 Aș zice că ai șansă, că nu te-ai întâlnit
 Cu un Cazac sălbatec, cu-o barbă lungă, mare,
 Ceți tornă niște ode plăcute pe spinare,
 De lași totă rușinea, și joci într'un picior,
 Și uiți că la Asachi ești membru redactor.

Ce dor imi e de țară, de țara mea iubită,
 In care mămăliga cea môle și pripită,
 Cu unt prospêt de Dorna, te unge peste buse
 Ș'adesa ori te frige chiar făr'ați cere scuse.
 Ce dor imi e d'un scrânciob, d'un verde mitocan,
 D'un arendaș ce merge cu ifos la Divan,
 Cu scop d'a pune țara și trebile la cale.
 Spuind cu îngânfare și'n frase radicale,
 Că țara noastră are un viitor frumos,
 Că libere ori cine d'a røde câte-un os,
 Că'n fața legi egală, e brânza și smântâna
 Și liber tot Românul pe tot ce'o pune mâna.

O slavî voi nu știți încă ce este-o libertate:
 Cotețul plin de rate și gâ-ce ingrășate.
 Voi nu știți ce vroește sârmanul patriot,
 Când scôte la tribună o limbă de un cot,
 Spuind că se va plânge la unaltele puteri,
 Că este în pericol!... Că n'a mâncat de eri.

Când strigă anarhie c'o voce desperată
 E c'a visat în somnu-i o șuncă afumată,
 Și'n visul seu, sermanul, fiind flămând de tot,
 El se deșteaptă-adesa lingându-se pe bot.
 Desamăgit atuncea din visul ce hrănesce,
 În fața irouiei ș'a fόμεi ce rânjesce.
 Ce orator în lume, nu țipă și nu latră,
 Când rece e și stinsă cenușa de pe vatră?
 Atunci să veđi alarmă, atunci s'auđi tradare,
 Cum strigă că toți mergem desigur la perđare.
 Atuncea și dreptatea, să veđi cum i se face,
 Cui la moment se schimbă, și cum îndată tace;
 Cum tóte sunt subline, cum totul e frumos,
 Indată ce'ți aruncă vre un ciolan de ros.
 Voi slavii nu știți de astea, la voi toți știu de frică:
 Întréga șoricime se teme de pisică;
 Păejenii, gândacii, și cărțițele slabe,
 Văđend guzganul mare s'ardică 'n două labe,
 Se plécă și se 'nclină, cu mâinile la pept,
 pătrunși de umilintă, de stimă și respect.
 Și cine știe, póte la voi este mai bine,
 Regimu 'și taie haina, așa cum îi convine,
 Și cum Calmucul este d'o lăcomie mare
 Să póte să se'utâmplesă'nghită o luminare.
 Istoria ne spune c'al vostru început,
 Se perde într'un haos de tot necunoscut;
 Că tot trecutul vostru e fără indoială,
 o nópte-îutunecósă o pată de cerneală.
 Noi însă știți ne tragem, din viță de Români,
 Avem trecutul nostru de, atâtea miș de ani
 Și începutul nostru de toți e cunoscut,
 Precum că de la dânsul, noi nu ne-am abătut.
 Se đice că pe-atuncea, nu prea eram cinstiți,
 Că de femei streine noi ne-am făcut iubiți.
 Dar de-am furat atuncea azi n'o luați de normă
 Căci azi tot ce se face se face tot cu formă

G. Boteanu.

Petițiunea Mânei Stângi

Mă adresez către toți amicii junimii, și'i conjur să arunce o căutătură de compătimire asupra nefericitei, mele sôrte. spre a înlătura prejudecățile, cărora mă aflu victimă.

Suntem două surori; ochii unui om nu'și samănă mai mult, și nici că ar puté vețui in mai bună înțelegere de cât mine și sora mea, de și ar fi părtinirea părinților noștri, ce fac cele mai neomenose deosebiri între noi. Din copilărie-mi m'au deprins să privesc pe sora mea, ca cum ar fi de un rang mai înalt de cât mine. M'au lăsat să cresc fără cea mai mică învățetură, când pentru educațiunea ei nimic n'au cruțat. Ea a avut profesori de scriere, de desemn, de musică și de câte altele; însă eu, dacă din întâmplare, mă atingeam de vre un condeiu, de vre un pensau de vr'un ac, eram mustată cu asprime; și in mai multe rânduri am fost bătută pentru neindemânare și lipsă de maniere. Este adevărat că sora mea n'a luat cu dânsa in unele împrejurări; însă tot d'aua își însușia onórea de a ave numai ea direcțiunea superióră, și nu mă chema de cât numai când era nevoie, sau când voia să mă facă a figura in folosul ei.

Să nu credeți D-lor, că plângerile mele sunt dictate de un sentiment curat de vanitate; nu, durerile mele au o cauză cu mult mai seriósa. In familia noastră este o datină că toate grijile necesare susținerii să fie asupra sorei mele și a mea. Dacă vre o indispozițiune ar ataca pe sora mea, și o spun aice între noi, că e supusă reumatismului, circeilor, fără a mai vorbi și de alte nenorociri, ce s'ar alege de bieata noastră ? familie. Nu ar fi óre un subiect de căință amară pentru

părinții noștri, că au tolerat o deosebire așa de mare între două curori de o equalitate atât de perfectă?

Vai! am pute să perim de lipsă, și n'aș fi în stare să pot uici chiar a sgărie o umilă petițiune, spre a cere ajutor, căci am fost nevoită să mă servesc de o mână streină spre a transcrie această petițiune, ce am onoare a vă adresa astăzi.

Bine-văliți, D-lor, de a face pe părinții mei, să simtă nedreptatea unei iubiri esclusive, și necesitatea de a împărți îngrijirile și afecțiunile lor tuturilor copiilor de o potrivă 9).

Sunt cu cel mai profund respect, a Domniilor vostre prea umilită servitoare.

Mâna Stângă

GHIORDUMONANIA

Nu se'ncepe nóptea bine, stelele încă nu vin,
Ghiordumarii, se adună și scot banii coala pe șin;
 De voesc să veđi vre unul, orî doresc ca să'l vorbesc,
 Dute-aurea, și fi sigur, căci acasă nu'l găesc.

Nici al cerului senin, nici a somnului nevoe,
 N'au put re-atrăgătoare și nu pot să între'n voe,
 Celui ce *ghiordumul* jôcă și îi place'n *cacealmale*,
Gheormezim, pe nevedute, ca să dea mereu *parale*.

Stau acasă mi-e urft. Nu'i mai bine să mă duc?
 Să ucid al nopței timp cu cafea și cu ciubuc?
 Pentru ce să perd eu vremea, făcând somnului plăcere?
 Când *ghiordumul* c'o *prinsore*, îmi dă singur o avere?

---

9) Din biblioteca de lectură pentru Junimea.

Trage cartea 'ncet *pe corn*, de voesc să'nșeli cu jo'ul:
 Ceî din joc î'î fură gândul și to'și pr'nd, cercând norocul;
 Pune bani, cât po'ți c'o mână ceî-l-alți îi ved' și ei.
 Trage cornul... *Trei de Doi!* svîrle'î jos... parale iei.

Haî!... de ajuns, ziua sosese, lampa chiar a amortit,
 Il îndemnă căscând unul, căcî ghiordumu'î infinit;
 Schimbă cărțile măî frate, dă din teancul ne'nceput,
 Nu căta la zi și lampă, ci gîndesce c'am perdut.

Nu trăim în lume dóră, să mîncăm și să dormim,
 Ci luptăm și mic și mare; și ce'î Lumea?... *Gheormezim.*
 Daî *la vale*, nu ve'zi cartea, î'î plătesce-abea o ve'di,
 Și la urmă,... de'î mai tare!? Svîrli norocul și otezi.

V. D. Costinescu.

M. E. HAEKEL

DESPRE DARVIN GOETHE ȘI LAMARCK

*Un discurs ținut la adunarea asociațiunii naturaliştilor
 Germani la Eisenach.*

(Urmare)

Este în adevăr de admirat, rabdarea și prudența, cu care Darwin a întreprins și a urmărit opera capitală a vieții sale, care e explicațiunea originii speciilor animale și vegetale, prin selecțiunea naturală. Primele fundamente ale acestei teorii le-a așezat el, fiind în vîrstă de două-zeci și trei de ani în 1832, după ce făcuse observațiunile sale geografice și paleontologice, asupra faunei Americii de Sud. Însă n'a utilizat de cât mai târziu bogatul săceris de fapte culese în călătoria sa împrejurul lumii, călătorie care a durat cinci ani și a fost pentru dînsul atât de fecundă și decisivă. Os-

tenelile acestei călătorii l'au silit a se retrage din viața vi-
eții sgomotoase a Londrei și a restrânge cercul relațiilor
sale personale. La 1842, în vîrstă de 33 de ani, se instalase
în casa sa rustică, la Down, loc atît de liniștit atît de
plăcut, așezat în mijlocul verșilor livești acoperite de arbori,
din provincia de Kent.

Darwin a veșuit patru-zeci de ani în liniștită solitudine a
acestui loc poetic, consacrandu-se numai studiului naturii și
soluțiunii marelui problem, pe care îl desvălea.

Făcendu un lung șir de ani pe grădinar și pe elevatorul
de vite, a putut vede, cum formele animalcilor și a plantelor
se modificau sub ochii săi și, studiind cauzele fiziologice ale
acestor transformățiuni, cercetând legele eredității și a adap-
tațiunii, a isbutit a cunoaște, că natura, fiind lasată în voia
ei, aceleași cauze hotărăesc mecanicesc transformățiunea spe-
ciilor. S'a convins că arta și natura alerg la procedurii de
selecțiune, care în fond sunt aceleași. Ast-fel, ceea ce omul
pöte obține în profitul seu prin voință, într'un scurt timp și
după un plan determinat, pöte obține într'un timp mai in-
delungat prin singura luptă pentru existență a organismelor.

Macar că Darwin concepu de mult idea fundamentală a
teorii sale, adică a teoriei de selecțiune, și de și adunase,
spre a o demonstra, observațiuni abondente, totuși nu se pu-
tea decide a o da la lumină. Vedeă necontentit lacunele; can-
titatea faptelor probătoare i se părea nesuficientă; înlanțuirea
deducțiunilor incompletă; și el vroia să adune necontentit
probe recente, să clarifice töte punctele, și respingea din capul lo-
cului töte obiecțiunile.

Pöte nu s'ar fi hotărât nicî o dată de a face să se folo-
sească și lumea de bogățiile sale științifice, dacă o inpuși-
une esteriöră nu l'ar fi nevoit.

La 1859, când ajunsese la vîrsta de 50 de ani, apăruse
„*Originea speciilor*“ uvrăgiul seu capital, o carte care fa-
ce epocă; și töte cele alte scrieri ale sale, nu sunt de cît
desvoltări, comentariu ale celei d'întei. Atunci trecuse tocmai

un secol de când în Germania, Caspar Fréderic Wolff, descoperise legile dezvoltării embrionului, și jumătate secol de când în Franța, Lamarck, prin o intuiție profetică, ghicise și espuse doctrina care era să fie demonstrată de Darwin.

Reserva estra-ordinară și precauțiunea pe care o arata Darwin, în publicațiunea scrierilor sale, se manifesta asemenea în întinsa corespondență a sa, până și în relațiunile sale personale.

El inspiră tuturor, cari au avut fericirea de a-l cunoște, sentimente de stimă și de profund respect. Dacă mi-ar fi permis de a zice aci câte va vorbe asupra relațiunilor mele cu Darwin, m'aș folosi spre a exprima admirațiunea pe care cele trei vizite ale mele la Down, mi-au inspirat pentru acest *ideal de om*. Inteaia me vizită avu loc în Octomvrie 1866, epocă când eram să plec la iusulele Canare.

Tocmai atuncea sfârșisem publicarea *Morfologiei generale*, un uvrăgiu în care m'am încercat a da o teorie mecanică despre formele organice după noua teorie transformistă a lui Darwin. Acela cunoștea deja încercările mele, căci îi trimetēm celele tiparite, și el le studia cu atât mai mare interes, cu cât aceste studii morfologice diferau mai mult de ale sale, aproape exclusiv experimentale.

Find un scurt timp la Londra, primisem o invitațiune pentru Down, și am profitat de oînsa cu multă bucurie.

Am trecut prin frumoasele coline ale provinciei Kent în trasura lui Darwin, avēnd d-sa amabilitatea de ami-o trimite la cea mai apropiată gară. Aceasta era într'o frumoasă dimineață de Octombrie; soarele strălucea, toamna revarsa totă splendorrea ei pe variatul colorit al pădurilor. Trăsura se oprise înaintea unei case ospitaliere, împodobită cu oțeră și ului. Ilustrul savant eșise să me întâlnească la pōrta sa împodobită cu plante agățatoare; statura sa era naltă și imposantă; avea spatelul largi ale unui Atlas, purtând un univers de idei, o frunte de Inpiter precum cea a lui Goethe ridicată și bine dezvoltată, ochi blânzi și bine voitori ascunși

sub gene puternice predominante, gura fină, barba plină, argintie. Esprăsiunea cordială a feței sale, vocea sa dulce și calmă, modul de a vorbi rar și cu reflexiune, mersul simplu și natural al conversațiunei sale, cuceriră inima me în ora cea d'inteî, precum uvrăgiul seu cel mare biruise cu mult intelegnța mea la prima lectură.

Credeam a ave înainte mea pe un Socrat sau un Aristot.

Conversațiunea noastră, precum e lesue de înțeles, avea do subiect cea ce ne preocupa mai mult, adică progresele și perspectivele doctrinei evoluțiunei. Perspectivele aceste, sunt acuma șese-spre-zeci ani, nu erau prea strălucite: autoritățile cele mai considerabile se pronunțase în cea mai mare parte în contra noiei doctrine

Darvin imi declară cu o modestie uimitore, că lucrările sale nu erau de cât slabe încercări spre a esplica aparițiunea speciilor vegetale și animale, că el nu va trăi destul spre a vide succesul deplin al acestor încercări, căci prejudițiile adversarilor se ridică în contra sa ca dealuri puternice. Adăogă, că am prețuit prea sus meritele sale slabe, și găsia esagerate laudele care îi esprimam în *Morfologia* mea. Pe urmă am vorbit despre atacurile dirijate în contra uvrăgiului seu, atacuri cari părea că aveau preponderența. În privința unei mari părți a acestor scrieri, polemice nu se știa dacă trebuia despretuită lipsa de judecată, de intelegnță, sau dacă cine-va trebuia să se indigneze de presumptionea și de esagerațiunea ca care acești miserabili scriitori despretuiiau ideile lui Darwin și insultau caracterul lui; am esprimit supărarea mea justă în contra acestei turme de adversari precum am făcut și mai târziu. Darwin zimbea și căuta să me calmeze zicând: *Crede-mă, tinere amice, trebuie să ai numai compasiuni pentru acești sarmani omeni; ei pot întârzie un moment curentul adevărului, însă nu'l vor pute nici o dată opri*

Cu ocazia celor alte două vizite care făcusem lui Darwin, la 1876 și la 1879, am putut să întretin despre progresul pe care doctrina sa îl făcuse în Germania. Sborul ei

În Germania a fost mai repede și mai complet de cât aiurea, de cât chiar în Anglia, și aceasta provine de acolo, că în Germania prejudeciile sociale și religioase nu sunt așa de puternice la noi ca la amicii noștri de pe cea altă parte a canalului. Darwin o știa, el avea multă stimă pentru calitățile noastre intelectuale, macar că avea o cunoștință incompletă asupra literaturii și limbii noastre.

În uvrugiul său capital, publicat la 1859, Darwin n'a zis nimic despre consecințele antropologice care de acolo decurgiau. Păstră o tăcere prudentă până în 1871. Deci, aveam cel mai mare interes, chiar la înțea mea vizită de la 1866, de a trata cu dânsul liber aceasta chestiune. Precum m'am așteptat, marele cugetător recunosc, fără a esita, nevoia de a aplica doctrina transformismului și la om.

Am simțit o vie satisfacțiune, vedând că obțin aprobarea sa în privința tuturor punctelor esențiale, după ce i-am explicat tablourile genealogice pe atunci deja schițate. Macar ca studiile anatomiei comparative, și a ontogeniei pe care erau bazate încercările mele, îi erau străine, Darwin totuși cunoscuse deplin valoarea lor. Asemenea în uvrugiul său vestit în două volume asupra descendenței omului și selecțiunii sexuale (1870), s'a declarat de acord cu mine în toate chestiunile fundamentale și a recunoscut însemnitatea genealogică a numeroaselor caractere moștenite de la animalitate și care subsistă în organismul nostru, care este a unui animal vertebrat.

Cantitatea enormă a faptelor pe care Darwin le-a adunat în uvragele sale, cu atâta abilitate, cât și circumspecțiune, spre a sprijini teoriile sale, numărul prodigios al observațiilor și a esperiențelor pe care le-a adunat spre a le susține, inspiră admirațiune pentru vigoarea acestui spirit colosal, care în scurtul spațiu al vieții unui om, a știut să adune atâtea noțiuni positive, și atâtea vederi filosofice. Cine-va înțrebă involontar, ce concurs fericit a influențelor a înlesnit o activitate atât de surprinzătoare și un succes încă mai surprinzător?

Trebue admis că norocita viață a lui Darwin nu cedenză meritelor sale și că favorurile excepționale i-au ușurat sfârșirea marelor opere. Liber de griji și de sbuciumul vieții cotidiene, bucurându-se liniștit de fericirea domestică, el a putut să se jertfească o jumătate de secol studiilor sale favorite, fără a fi distras nici prin afacerile, nici prin ocupațiile unei funcțiuni publice.

Isolarea sa în mijlocul câmpiilor liniștite, îl departa de zgomotul marilor centruri, științifice, care, în capitale, consumă cele mai bune din forțele noastre, și el câștigă cu aceasta, căci în scihub el avea o perfectă liniște intelectuală. După mine, nimica nu e mai vătămător pentru studiile serioase și adânci, de cât zgomotul universităților noastre și luptele pasionate ale academiilor. Darwin căută tot deuna a rămâne în afară de aceste agitațiuni, de funcțiunile onorifice și de alte influenți tulburătoare ale vieții publice; și cât de înțelept facea!

Este adevărat că ilustrul savant datoresce enormul sen succes și lusuși și marelor sale calități, dar nu este mai puțin adevărat că a fost foarte favorizat și prin circumstanțe. Când vechea filosofie naturalistică cădu, la începutul secolului nostru, când Goethe și Kant în Germania, Lamarck și Geoffroy Saint-Hilaire în Franța, în zadar arătau evoluțiunea naturală a lumii organice, o tendință pur empirică domnia pe terimul biologic.

Știința se mărginesce a studie cât mai exact posibil toate formele particulare, toate fenomenele vieții vegetale și animale; însă ea se retrăgea înaintea explicațiunii problemei creațiunii.

Baer prin fundațiunea embryologică, Cuvier prin aceea a anatomiei comparative și a paleontologiei, Ion Muller prin reforma fiziologiei; Schleiden și Schwann prin teoriile lor asupra celulelor și a țeseturilor, deschisese științei niște cariere noue, explotate necontîin de lucrători neosteniți, care se sforțau a scote aurul la lumină. Într'un timp de jumătate secol apăruse o serie de științi de tot nouă.

Cu cât desceperirile se grămădiau și cu cât bibliografia științifică creștea, cu atâta chaosul devenea nedescurcabil. Noua teorie apăru tocmai la timp, spre a satisface trebuința de a generalisa faptele împrăștiute. E adevărat că la 1809, chiar în anul nașterii lui Darwin, Lamartk a demonstrat clar că analogia formelor animale se poate explica prin o descendență comună, și diversitatea lor prin adaptațiunea condițiilor existenței. Însă el n'a întrevedut cauzele provocatoare pe care 50 de ani în urmă le desvăli Darwin prin a sa teorie asupra selecțiunii.

Câțiva adversari ai darvinismului, o acuză că nu e de cît o vagă hypotesă, a cărei probe sunt de găsit de acum înainte. Această susținere e în contradicere cu istoria și mărturisește o ignoranță complectă a trecutului biologiei. Tocmai susținerea inversă ar fi justă. Descendența comună a diverselor specii de ființi veșuitoare a fost demonstrată mult mai înainte de a fi formulată de Darwin într'o formă științifică. Numerosele esperiențe fiziologice s'a pronunțat de mult în favórea sa; rezultatele obținute de elevatorii de vite și de horticultorii, numărul considerabil al formelor viețuitoare noue, pe care omul a știut să le produca prin artă și prin cultură, spre a se folosi de dânsese, sunt tot atâte probe esperimentale ale teoriei de selecțiune. În privința luptei pentru existență care e elementul esențial al darvinismului, nu e nevoie de a căuta o demonstrațiune particulară. Tótă istoria umanității nu e alt-ceva.

Deci știința generală a naturii veșuitoare pe care o numim *biologie* cu un singur cuvînt, a fost deja pregătită a primi ideile lui Darwin. Din aceasta cauză ele au avut o influență atît de puternică, pe cînd teoriile analoge ale predecesorilor seî n'au avut mîi de loc aceasta influență.

* * *

Darwin recunoștea tot deauna, cu obicinuita sa echitate meritul predecesorilor seî. Pre zeloșii discipuli ai lui Darwin, cari, mai ales azi în Anglia se străduiesc a pretinde că el e unicul fondator al teoriei de evoluțiune, sunt puținii cre-

dincioși spiritului maestrului lor. Ei par a crede că aceasta teorie a eșit într-o zi frumoasă, gata din crierul său, ca o nouă Minerva sărind înarmată din capul lui Iupiter. Noi din contra credem a fi de acord cu amicul și maestrul nostru, vorbind aci cu stima despre precursorii sei. Strălucirea numelui său nu poate de cât câștiga, arătând, că, în cât privește trăsăturile principale ale concepțiunii sale despre natură, el avea cu dânsul mica elita a acelor spirite mari înseminate în istoria civilizațiunii.

Trebue să ne coborâm două-zeci și cinci de secole în urma, până la epocile cele mai vechi ale anticității clasice spre a găsi primul germen al unei științe, care ar fi urmărit clar tot același scop ca și Darwin, acel de a descoperi *cauzele naturale* pentru toate fenomenele naturii și de a în-latura ast-fel credința într-o causalitate supranaturală credința în miracule.

Intemeetorii științei grăcești în secolul al cincilea și al șeselea înainte erei noastre, fură acei cari au pus această piatră angulară a științei, care s'au silit a determina cauza generală și naturală pentru tot ce există. Această căutare a unei causalități absolute a unei explicațiuni simple și naturale a lumii, e cu atât mai mult de admirat, cu cât pe atunci nu era încă vorba de știință esperimentală particulară.

Cel mai de samă dintr'acești filosofi ionieni a fost poate Anaximandru. El admite că materia infinită e animată de o eternă mișcarea circulară; că ea a dat naștere tuturor corpurilor ceresci prin efectul condensățiunii aerului; că chiar pământul e unul din acele corpuri și ca de la început el a existat într-o stare lichidă sau gazoasă. Aci se cunoște concepțiunea fundamentală care dominază și acuma ideele noastre asupra evoluțiunii lumii și pe care două mii patru sute de ani după Anaximandru a aplicat-o în mod general marele filosof german Kant, în *Istoria generală a naturii și teoria cerului*⁴ (1775). Anaximandru e aci, pe tărâmul cosmologic,

predecesorul lui Kant și Laplace, iar pe terimul biologic e precursorul lui Lamarck și a lui Darwin. În adevăr, după el, cele mai vechi forme veșuitoare ale globului nostru, au fost produse în sinul apelor prin acțiunea sórelui. De la acesta s'au derivat animalele și plantele terestre, care schimbându'și locuința, s'au adaptat condițiilor nouă ale viețuirii; în fine omul însuși a eșit cu încetul din organisme animale, sau, spre a vorbi mai lămurit, din organisme acvatice analoge cu peștii.

Aci găsim exprimate cu o claritate surprindătoare, unele dintre ideile fundamentale ale actualei teorii de evoluțiune; un secol mai târziu se găsește această teorie în genere și într'un mod încă mai determinat la Heraclit din Efes. Acela a susținut, cel d'întâi, că un mare proces evolutiv domnesce fără întrerupere în univers, că toate formele sunt într'un flux vecinic, și că lupta e generatrice tuturor acestor lucruri, fiind că nicăire în univers nu e un repaus absolut, și fiind că imobilitatea nu e de cât aparentă. trebuie să admitem un schimb perpetuu de materie, un schimb continuu de forme. Aceasta nu e posibil de cât, dacă o formă înlocuesce pe alta, și dacă forma cea nouă ie cu forța locul celei vechi. Aceasta e „*lupta pentru existența*”.

Deci mișcarea eternă, lupta universală, era pentru Heraclit principiul motor al lumii. Această concepțiune se regăsește mai aprofundată, la Empedocle din Agrigent. El asemenea admite o mobilitate perpetuă; însă el dă, ca prima cauză a luptei universale, cele două principii opuse: *amorul* și *ura*, sau, spre a vorbi limbajul fizicei moderne, atracțiunea și repulsiunea părțicelilor elementare.

Impreunarea sau amesticarea corpurilor se face prin amor, separațiunea prin ură. Nu se poate tăgădui aci o presimțire a actualii legi atomiste, după care atracțiunea și repulsiunea atomilor sunt baza tuturor fenomenelor. Nu este mai puțin remarcabil, că Empedocles derivă toate formele organice de la un concurs întâmplător al forțelor, care se luptă unele cu altele, macar că formele se adaptă la ori care scop. For-

mele veșitóre care există actualmente, au eșit biruitóre din luptă, fiind mai bine înarmate spre a o susține, prin urmare mai capabile de a trăi. Aci videm întrevădută și expusă nu numai idea capitală a teoriei de selecțiune, ci găsim indicată o soluțiune a marelui probleme, care soluțiune trebuie privită ca cel mai mare merit filosofic al lui Darwin, anume: *Cum formele organice adaptate la un óre-care scop au putut să se desvolte într'un mod pur mecanic, fără intervențiunea unei cauze finale, care ar lucra în vederea acestui scop?*

Dintre toți marii filosofi ai anticității clasice, acei trei pe care i-am numit: Anaximandru, Heraclit și Empedocle au exprimat într'un mod foarte lămurit elementele cele mai importante ale concepțiunii noastre monistice asupra universului. Găsim niște întrevideri analoge cu idea de evoluțiune la câțiva din contemporanii lor, ca Thales, Anaximenes, Democritos, Aristoteles, Lucrețiu etc. Inșă aceste storiări de a ajunge la o concepțiune genetică a naturii, fură în curând împinse în fundul scenei spre a face loc unei doctrine de tot opuse filosofiei speculative, care, eșind de la sofisti, a ajuns la apogeul ei cu Platon.

Naivii empiricii ionice s'au strădănit a da o explicațiune mecanică despre lume și a căuta s'o esplice prin cauze naturale. Școala plonică ilocui această explicațiune mecanică prin cauze supra-naturale sub formă de idei teologice. Astfel se desvoltă în știință și în filosofie o tendință de a nu băga în samă cunoștința obiectivă a naturii, spre a pune în prima linie subiectivitatea omului. Influența pernicioasă a acestei tendinți, a predominat mai bine de două mii de ani. Într'un contrast flagrant cu *unitatea naturii* care se manifesta prin o înlanțuire a cauzelor și a efectelor, se desvoltă „*dualismul*” întemeiat de Platon, deschidând un abis între Dumnezeu și lume între idei și materie, între forță și substanță între suflet și corp. Nenumeratele forme ale naturii organice, speciile animale și vegetale, n'au mai fost considerate ca feluritele gradeale desvoltării unei forme originare

comune, ci ca atâte încarnațiuni ale ideilor înascute, eterne și nestrămutate, *ca specii constante*, sau precum zicea Agassiz, marele adversar a lui Darwin, ca *încarnațiunile ideilor creatrice ale lui Dumnezeu*.

Acest platonism a găsit cel mai tare sprijin în dogmele creștinismului, care sosind, predică renunțarea la natură. Și platonismul și creștinismul fură sprijinite prin scăderea crescândă a științelor, ca consecinți ale căderei tragice a helenismului. În timpul lungii nopți intelectuale a evului mediu creștin nu s'a produs nici o încercare spre a ajunge la o concepțiune monistică rezămată pe științi experimentale. Din contra, numeroase încercări s'au ivit pe tărîmul pur speculativ. Sistemele panteiste ale lui Giordano Bruno și a lui Baruh Spinoza în secolul al XVI și al XVII sunt niște sfortări admirabile spre a ajunge la o concepțiune unitară și naturală a universului. Într-aceste cosmologii panteiste, care admiteau un suflet mișcător al lumii intrupaț inseparabil de toate lucrurile materia le se puneau de preferență pe tărîmul moral al filosofiei practice și înainte de toate, le lipsia un temei experimental bazat pe imediată observare a naturii. Pe atunci nu exista nimica; asemenea Meditațiunile și lucrările, aproape ale tuturor cugetătorilor de atunci, părăsiau natura și se îndreptau fără folos spre om, care a fost privit ca pus afară și deasupra naturii.

Ast-fel, toate aceste sisteme monistice nu câștigau terim asupra dualismului a tot-putinte, a cărui domnie a fost asigurată prin concursul platonismului și creștinismului.

Mult mai târziu, spre începutul celui din urmă secol, începî reacțiunea în contra dualismului. S'a hotărît de a se adresa către adevăratul izvor al tuturor cunoștințelor către natura însuși. Știința corpurilor veșuitoare bazată 2000 de ani aproape numai pe Aristotele, vedu deschidîndu-se pentru dînsa căi nouă, era observațiunilor directe. Forma esteriură și structura interiură a plantelor și a animalelor, funcțiunile lor vitale, dezvoltarea lor, deveniră pentru prima oră obiectul cercetărilor serioase și întinse. Masa fenomenelor interesante des-

coperite prin aceste cercetări, a condus la întrebarea, care ar fi cauza lor născătoare? și idea unei evoluțiuni naturale a apărut spre a răspunde la aceasta chestiune.

Acastă idee a fost spre finele secolului trecut și la începutul secolului nostru, în Germania și în Franța, stindardul scolei cunoscute sub numele de *vechea filosofie a naturii*. În să neatárnând de aceasta scôlă, idea zisă predomina pe mulți cugetători și poeți eroi clasici în Germania, cel d'întei pe *Goethe*, *Lessing*, *Herder*, și *Kant*, mai târziu pe *Şelling*, *Oken* și *Treviranus*. Ea a inspirat în Franța pe *Lamarck* *Geoffroy Saint-Hillaire* și *Blainville*; în fine în Anglia pe *Erasmus Darwin*, bunicul reformatorului nostru, căruia i-a lăsat prin o ereditate latentă o mulțime de trăsături caracteristice.

Aci observă oratorul, că timpul nu îi permite de se ocupa în discursul său în special de fie care din numiții, mai cu seamă că ideele formulate de dînșii sunt destul de cunoscute; însă vorbește în special despre *Goethe* și *Lamarck*, fiind după părerea oratorului cel mai remarcabil dintre precursorii lui *Darwin*. Această parte a remarcabilului discurs al D-lui *Haeckel* va urma în viitorul număr al Revistei noastre.

N. Jurawski.

(Va urma.)

Copie de pe Natură

No. 4.

O altă legendă.

Și strigă și țipă 'omenirea cât pôte.
Că ducemazi lipsă de aur și-argint,
De bani pentru care mai toți și mai tôte
Se vind, se înșală, fac cruce și mint.

Ei bine, mă crede, sunt mulți bani în lume,
Dar cată să afli cum trebui să'i strângi:
Cu unul fi sârpe, cu altul fă glume,
Cu dreapta să sgârîi și 'n stânga să plângi.

Lovesce pe-acesta de poți, de nu, rabdă,
Cu micul fi mândru, cu-avut 'umilit,
Pân' ce cu-așia chipuri va fi a ta ladă
Tiesită cu aur smuncit, jăfuit.

Atunci să le-arăți tu așia cum te cheamă!
Dobânda trăiască, prin ea s'acumulă;
Să strângi cum se strânge porumbul de vamă,
Ori ce, documente, inscristuri și sculi.

Trăiasc' amanetul, el face minune!
În veci el rămâne procent la procent,
Și dacă și legea cam aspru dispune,
Cu bani avocații te fac inocent.

De ai vre o slujbă, fi drept cu ori care
Îți cântă un scherzo sunând argintiu,

Ca preot, duhovnic, în cruce fii mare,
Dar mic în pomană, părinte Chefliu.

Ca medic dă mâna 'n deplină frăție
Și parte frățească cu mein Herr spițer,
Căci pentru 'așia fapte zeu! nu e mânie,
Sunteți . . . . furnisorii pre sfântului cer.

Deci nimene 'n lume se nu mai jălească,
Nici tu copiliță se nu te măhnești,
Nici unul, mă crediți, chiar tu gură cască,
Să fii cum ți'e felul și ai să găcești

Căci banu'i ori unde, pe sin și în sinuri,
Pe-altâr, pe tarabă, e totul să știi
Minciunei, părerei să 'nalți tu miș imnuri,
Și ori când dreptatea de chică s'o ții!

Grigori N. Lazu

Conferința D-lui Dr. Cantemir

(Urmare și fine)

Acum, după ce cunoșcem câteva din viciurile existenței populațiunii, epidemiile și endemiile ce bântuie țara, trebuie să cunoșceți, că de cât-va timp, syphilisul, scrophula și oftiga, s'au întins în-tr'un mod progresiv, atât printre locuitorii din orașu cât și asupra acelor din sate, și dacă ne dăm sama de modul de propogațiune a acestor flagele, putem deduce ușor ravagele, ce fac pe tie care an, în starea actuală de organizare a serviciului sanitar, care care nu ne garanteza oontra propagarei, precum

nu dispunem de nici o măsură pentru tămăduirea celor atinși; acestor bôle trebuie a li se imputa degenerarea cu desevărsire a populațiunei, mortalitatea cea mare ce rupe firul existenței la miile de oameni, în fine care au la vârsta tinereței, după ce au trecut prin suferințe îndelungate ce i-au consumat.

Este trist, însă adevărat, că în orî ce țară a Europei, niște asemenea calamități atrag atențiunea autorităților comunale, județene, și a guvernului, sacrificând totul pentru a asigura sănătatea populațiunei, pe câtă vreme la noi, în mare parte, ne mulțumim cu forme, revisiuni reglementare a comunilor și înregistrarea morților. Este timpul, cred, cînd trebuie să ne pătrundem de importanța ce are viața locuitorilor pentru progresul și prosperitatea unei națiuni; așa D. E. la ce ne folosesc cele mai frumoase instituțiuni, dacă ele nu vor fi puse în putință a împrăstie un bine real în masa poporului; știți foarte bine că noi avem o direcțiune sanitară asistată de un consiliu Medical superior, în fruntea acestor onor. autorități sunt puși, ca să zic așa, fruntasiî medicinei Românești. Cu toate acestea ordinile, dispozițiunile și Regulamentele sale, rămîn pururea neaplicate de cătră acei ce prin legea sanitară sunt designați a le aplica. Ați văzut adesea, că numirele personalului medical, deși se fac prin un concurs științific, cu toate acestea revocarea medicilor de județe, spitale și orașe este lasată la liberul arbitru al autorităților comunale și județene. Budgetele serviciului sanitar se întocmesc de comune și județe în fie care au și sunt aprobate de cătră comitetile permanente sau de Ministeriul de Interne. Iară a se lua în considerație ceririle șefilor de

serviciu sau avisul Consiliului Medical, pe lângă acestea controlul celor ce nu'și fac datoria, nu există de cât în formă fiind că Directorul serviciului sanitar sau Membrii Consiliului Medical nu vizitează nici odată serviciul medical de prin provincii și chiar dacă s'aun întâmplat în vr'un județ a țării epidemie sau alte împrejurări, care să necesite anchetă medicală, totuși hotărârile acestor anchete au ramas cu un rezultat platonice.

În definitiv onorat auditor, departe de a fi semnalat macar o parte din defectele principale ale organizării sanitare, amî din cele ce ați ascultat, cred că ați putut a vă convinge că avem nevoie de organizare sanitară, care trebuie să depindă direct și sub toate raporturile de o autoritate sanitară superioară pusă în pozițiune de fapt a vede rēul și a l îndrepta; pînă atuncea vom ave numai un corp medical lipsit atît de control, cât și de cele necesare a aduce un serviciu real, condamnat a cutriera satele și orașele în fie care au pentru a găsi o sōrtă mai bună ca existentă, alunecându-se prin spiritul de conservare a'și crea o pozițiune nu prin muncă și studii ci prin alte combinațiuni ce cred de prisos a le mai semnală, însă care fac și vor face încă populațiunea rurală și urbană saracă să nu aibă la caz de bolă nici un ajutor medical.

Aș fi prea fericit dacă cuvintele mele vor pute aduce un resunet în inima aceloră, ce sunt puși în pozițiune a da națiunei niște îmbunătățiri igienice și economice sōrtei locuitorilor, care să înprăștie în masa poporului român un progres și prosperitate reală.